

УДК 336.717(477):339.97

*Л. І. Хомутенко, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

У статті досліджено теоретичні основи глобалізаційних процесів, розглянуто основні риси фінансової глобалізації, висвітлено сучасний стан і тенденції розвитку ринку банківських послуг в Україні, проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на банківський сектор, досліджено участь іноземного капіталу в розвитку банківської системи України, визначено напрямки забезпечення ефективного розвитку банківської діяльності в умовах глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, фінансова глобалізація, банки, ринок банківських послуг, іноземний капітал.

Постановка проблеми. Глобалізація є важливою характеристикою й основною тенденцією сучасної світової системи, однією з визначальних рис у розвитку всього світу. Глобалізація – це багатогранний процес, який суттєво впливає на розвиток національних економік, посилюючи їх взаємодію та взаємозалежність на інтеграцію національних політичних і соціальних систем, національних культур, поглиблення процесів міжнародної інтеграції фінансових ринків.

Глобалізація є незворотнім процесом, протистояти якому не спроможна жодна з держав. Тому світові економічні процеси не оминають ні Україну загалом, ні її фінансову систему. З огляду на формування єдиного глобального ринку особливої актуальності набуває дослідження функціонування ринку банківських послуг як однієї з вагомих складових глобальної фінансової системи та головного фінансового посередника, що забезпечує потреби реального сектору економіки й населення у фінансових ресурсах. Глобалізаційні процеси створюють глобальні проблеми, які збільшують поле потенційних конфліктів і фінансову нестабільність. Особливо гостро зазначені проблеми постають у контексті поглиблення нестійкості світової економіки та формують ґрунт для маніпулювання величезними інвестиційними й фінансовими ресурсами, що становить реальну загрозу для країн з низькими і середніми прибутками. Отже, висвітлення особливостей розвитку ринку банківських послуг, зумовлене виходом вітчизняних банківських установ на міжнародні ринки та входженням іноземних банків в Україну в умовах посилення впливу глобальних факторів, має важливе теоретичне та практичне значення для забезпечення стабільності як банківської, так

і фінансової системи України, сталого та ефективного функціонування національної економіки загалом у глобальній фінансовій системі. Тому обрана тема є актуальною як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем і суперечностей розвитку фінансового ринку, а взагалі ринку банківських послуг в умовах глобалізації присвячено праці відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед яких можна назвати таких науковців, як І. Лютий, В. М. Геєць, В. Вітлінський, Б. Івасів, Д. Гладких, О. Г. Білорус, Т. В. Кальченко, Ю. Головін, З. Варналій, Ю. Заруба, З. О. Луцишин, О. Дзюблюк, О. Лаврушин, А. Мороз, Ю. Масленченков, О. Олійник, Н. В. Стукало, Дж. Маклін, У. Бек, Дж. Стігліц, Дж. Сорос, П. Роуз, Б. Айхенгрін, В. Усоскін, А. Аристанбекова, Е. Уткін, М. Савлук та ін. Водночас залишається ще багато невіршених питань, які потребують подальшого дослідження та вирішення.

Метою статті є дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку ринку банківських послуг в Україні в умовах глобалізації для обґрунтування практичних рекомендацій щодо забезпечення його стабільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасна картина світу зазнає значних змін, що веде до радикальної модернізації ринкової системи, яка супроводжується посиленням саме фінансово-економічної інтеграції між країнами. Зміни стосуються практично всіх сфер суспільного життя, зокрема економіки, політики, соціальної сфери, екології, безпеки тощо, всіх країн світу. Ці зміни позначаються і в розвитку України та її банківської системи, яка є досить слабкою порівняно з аналогічними фінансовими інститутами економічно розвинених країн світу.

Вважають, що першим, хто окреслив контури процесу глобалізації, став американський соціолог Дж. Маклін, закликавши в 1981 р. “порушити питання щодо історичного процесу посилення глобалізації соціальних відносин і дати йому тлумачення” [8, с. 47]. За його визначенням глобалізація – це світова конвергенція ринків, яка існує завдяки новій формі підприємств, які були названі “глобальними фірмами”. Надалі термін “глобалізація” наповнив реальним практичним змістом професор Гарвардської школи бізнесу Теодор Левітт, який у своїй монографії “The Marketing Imagination” “потужною силою, яка змушує весь світ рухатися до одноманітності”, називає технології, результатом якої стає нова комерційна реальність, виникають глобальні ринки для глобально стандартизованих продуктів, гігантські за розмірами і масштабами [2, с. 55].

Подальшого розвитку поняття “глобалізація” набуло в працях багатьох відомих західних дослідників. Наприкінці 80-х років ХХ ст. поняття “глобалізація” відображало переважно тенденції розвитку економічної та фінансової сфери. Такий підхід засновувався на низці об’єктивних показників. Наприклад, дані про темпи зростання світового ВВП і світової торгівлі, рівень відкритості світової торгівлі в ретроспективному розрізі, темпи зростання інвестиційних ресурсів.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. політичні процеси, зростання економічної взаємозалежності, фінансові кризи, екологічні загрози зумовили розширення тлумачення в наукових колах і бізнес-середовищі структури феномену “глобалізація”, визначивши принциповими її елементами не тільки економічні, а й політичні, історичні, географічні та культурні складові [5, с. 12]. Незважаючи на появу великої кількості теорій глобалізації, пошуки концептуальних підходів, сумірних з багатограним поняттям глобалізації не завершуються. Суперечливість поглядів щодо визначення глобалізації в науковій полеміці пояснюється взагалі суперечливим характером глобалізаційних процесів. Досить влучно про цей факт висловився Ульріх Бек, досліджуючи багатоаспектність феномену глобалізації в праці “Що таке глобалізація”: “Глобалізація, певно, була найширше використовуваним – і, до речі, неправильним – ключовим словом у дискусіях в останні роки і стане ним у майбутньому. Проте вона також є словом, яке найрідше має визначення і найчастіше неправильно інтерпретується, але є до того ж найбільш політично ефективним поняттям” [2, с. 53].

Отже, узагальнюючи певний етап розвитку наукових поглядів щодо глобалізації, можна відмітити, що це поняття в будь-яких теоретичних побудовах можна розглядати з точки зору як загальноцивілізаційного виміру, так і розвитку її ключових компонентів: політичної, економічної, фінансової систем тощо.

Сутність фінансової глобалізації проявляється через процеси всесвітньої фінансово-економічної інтеграції, формування глобального фінансового ринку, де основною рушійною силою є міграція фінансового капіталу в масштабах усієї планети, а уніфікація законодавства, економічних процесів і застосування новітніх технологій дозволяє мобілізувати більший обсяг фінансового капіталу з меншими витратами.

Формування глобального фінансового ринку відбувається на основі розмивання меж національних валютних систем, дерегуляції та інформатизації фінансової діяльності, переливання фінансових потоків у фіктивний спекулятивний капітал та утворення ринку вторинних цінних паперів, втрати представницької функції грошей і перетворення

їх у відособлений товар [4, с. 102]. Глобалізація фінансового ринку спричинює порушення стабільності та передбачуваності, виникнення фінансових криз, а відміна режиму фіксованих валютних курсів приводить до “стирання” державних кордонів, насамперед, замкнених національних просторів, стимулює експансію іноземного капіталу на національних фінансових ринках. У той же час фінансова глобалізація робить більш дієвим механізм запобігання світовим фінансовим кризам.

Характерними ознаками сучасної фінансової системи України є її стрімкий розвиток, постійна нестабільність, високоризикованість і надмірна залежність від глобальних соціально-економічних тенденцій. Прискорення трансформаційних процесів і транснаціоналізації національних економік підвищує роль ринку банківських послуг як важливої складової світової економіки, що забезпечує функціонування та розширене відтворення національних систем зокрема та світової господарської системи в цілому.

Зважаючи на переваги ринку фінансових послуг над товарними ринками та приймаючи до уваги існуючі дослідження, можна констатувати, що на сьогодні в розвитку посткризової економіки, у період коли суб'єкти економічної діяльності обмежені щодо можливості вливання стартового капіталу та потребують швидкої віддачі капіталовкладень, саме ринок фінансових послуг займає першочергове місце у сфері обігу послуг взагалі, і зокрема найбільш динамічно в його структурі розвивається ринок банківських послуг.

Надійність банківської системи є однією з найважливіших умов подальшого розвитку української ринкової економіки, бо, акумулюючи вільні фінансові ресурси, перетворює їх у капітал, який приносить прибутки.

Основними фінансово-кредитними інститутами на ринку банківських послуг є комерційні банки, кількість яких поступово зменшується, а їхні фінансові можливості істотно зростають. У середині 90-х років ХХ століття в Україні налічувалося близько 270 комерційних банків, за участі іноземного капіталу – 14 банків. На перше жовтня 2013 року їх загальна чисельність, відповідно до реєстру Національного банку, становила 183 одиниці, а кількість банків з іноземним капіталом налічувала 50, представлених 26 країнами світу [10]. Доступність міжнародного простору для діяльності національних банківських структур, експансія іноземного капіталу на національних фінансових ринках і розмивання меж між національними фінансовими системами призводять до зростання конкуренції та зниження рентабельності банківських операцій. Конкуренція в умовах лібералізації та дерегулювання фінансових ринків породжує дестабілізаційні процеси в діяльності банків, стимулює процеси злиття та поглинання в банківській сфері, що

і зумовило поступове зменшення кількості вітчизняних банківських установ і збільшення присутності іноземних банків в Україні.

Як засвідчує аналіз основних показників розвитку банківської системи України, останніми роками вона розвивалася досить динамічно, але не завжди пропорційно. Банківська система України історично формувалась на принципах залучення національного капіталу в ресурсну базу банків і трансформації цього капіталу на потребу економіки. Відповідно до цього формувались системні відносини між банками і реальним сектором економіки, між банками та державою.

Останнім часом спостерігається поступове збільшення попиту на банківські послуги суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб. Саме від того, наскільки ефективно спроможні банки діяти на різних сегментах даного ринку, визначатиметься успішність ринкових перетворень, забезпечення інтенсивного економічного зростання та добробуту країни. У конкурентному середовищі найкращі результати буде мати той банк, який точніше прорахує всі чинники взаємодії банку і клієнта, зокрема різноманітність потреб клієнтів. Проте можна спостерігати тенденцію до легкого і швидкого освоєння банками нових послуг конкурентів. Тому більшість вітчизняних банків пропонують своїм клієнтам приблизно однаковий набір послуг. Також слід відзначити, що в кожному регіоні України є кілька провідних банків, які займають на даному сегменті ринку монополіне місце. Таке суперництво дає малим місцевим банкам примітивні можливості розвитку [6, с. 87].

Результатом глобалізаційних процесів є динамічні зміни у світовій економічній системі, зокрема в її фінансовій сфері, які викликають не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Одним з таких наслідків є порушення фінансової стабільності, що веде до появи загроз глобального характеру, а саме потужних фінансових криз, масштаб потенційного розмаху яких збільшується разом з поглибленням глобалізаційних процесів.

Світова криза 2008–2009 рр. негативно позначилася на економічному розвитку України. Особливо гостро її наслідки позначилися на банківській системі країни. Світова фінансова криза наочно продемонструвала неефективність існуючих методів державного регулювання фінансового сектору України. На сьогодні в Україні, як і у світі загалом, склалися сприятливі умови щодо вироблення нової стратегії формування національної банківської системи та відновлення довіри суспільства до неї. Тому виникає потреба у всебічному аналізі особливостей функціонування банківської системи України в посткризовий період в умовах глобалізаційного розвитку.

За даними основних показників діяльності банків України за період 2005–2012 рр., які було отримано на офіційному сайті Асоціації українських банків [9] і офіційному сайті НБУ [10], видно, що 2009 рік став роком значної збитковості банківської системи, фінансовий результат був від’ємний і дорівнював 26 344,63 млн грн. збитку. Наступні 2010 і 2011 роки також були збитковими для банківської системи, разом з тим ситуація поступово виправлялася і в 2012 році було досягнуто прибутку банків України, який дорівнював 2 773,424 млн грн., хоча цей результат є майже в 2,5 раза меншим, ніж у докризовий період, але він є позитивним (рис. 1).

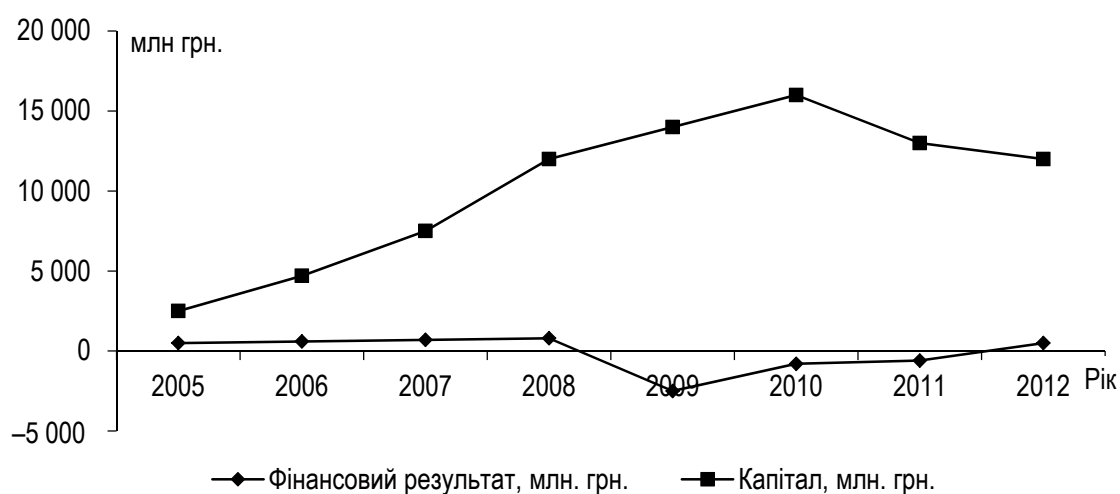

Рисунок 1 – Динаміка показників капіталу і фінансового результату банків України за період 2005–2012 рр.

На рисунку 1 нами подана діаграма динаміки обсягу капіталу і фінансового результату, з якої видно, що нарощування капіталу банків України відбувалось до 2011 року, на кінець 2010 року цей показник дорівнював 156 млрд грн., що в 6 разів більше, ніж на 01.01.2006. Протягом 2011 і 2012 рр. ми спостерігаємо зменшення цього показника до 131,3 млрд грн., на нашу думку, це відбулось завдяки припиненню діяльності деяких банків.

Розгляд динаміки активів, зобов’язань і балансового капіталу банків України за період 2005–2012 рр. довів, що ці показники мали тенденцію до зростання до 2010 року, значне збільшення відбулося протягом 2009 року. Для наочності аналітичного матеріалу побудовано діаграми, які подані на рисунку 2.

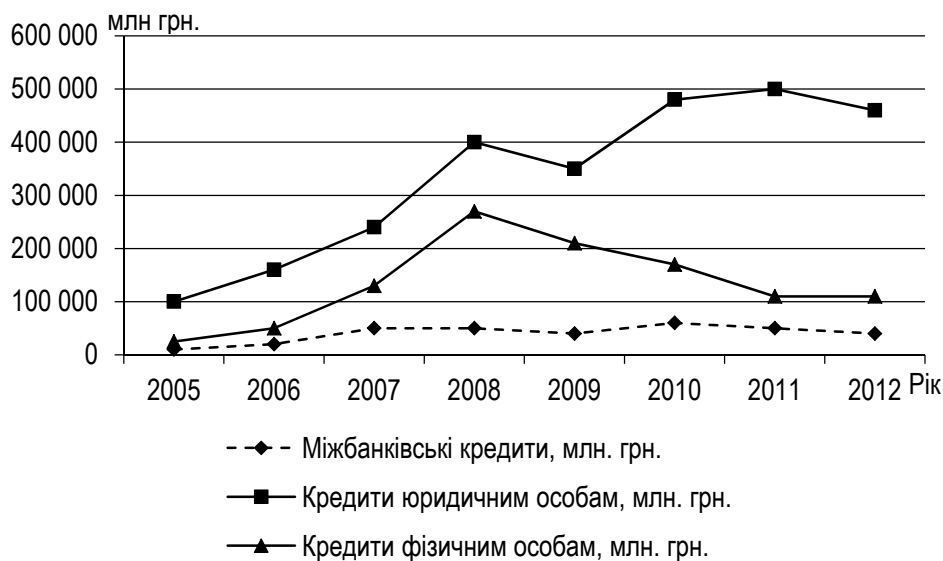

Рисунок 2 – Динаміка показників активів, зобов'язань і балансового капіталу банків України за період 2005–2012 рр.

Щоб з'ясувати тенденції динаміки приведених на рисунку 2 показників, доцільно проаналізувати динаміку показників залучення депозитів, що впливають на зобов'язання, і показників кредитно-інвестиційного портфеля, що впливають на активи.

Аналіз показників депозитів юридичних осіб довів, що найвищий показник було досягнуто в 2008 році – 222,8 млрд грн., що в 3,5 раза більше, ніж у 2005 році, 2/3 належить строковим депозитам – 145,4 млрд грн., в 2012 році було залучено строкових депозитів – 71,9 млрд грн., що в два рази менше, ніж у докризовий період. Обсяги коштів до запитання суттєво не змінювались, отже, на початок 2009 року вони становили 77,4 млрд грн., а на кінець 01.01.2013 – 78,5 млрд грн.

Частка депозитів юридичних осіб у зобов'язаннях була найвищою в 2005 році – 36,7 %, надалі вона поступово знижувалась і в 2012 році відповідає 21,5 %. Щодо частки депозитів фізичних осіб у зобов'язаннях, то найвищим він був на 01.01.2013 – 38,8 %.

Аналіз показників депозитів фізичних осіб продемонстрував, що найвищий показник було досягнуто на 01.01.2013 – 271,9 млрд грн., що в 4 рази більше, ніж у 2005 році та на 69,2 млрд грн. більше, ніж у докризовий період (2008 рік). Ця тенденція зростання відповідає і депозитам строковим, і депозитам на вимогу (див. рис. 3–4).

Рисунок 3 – Динаміка обсягу депозитів юридичних осіб, залучених банками України за період 2005–2012 рр.

Слід зазначити, що однією з найболючіших проблем сучасних банківських систем є захист інтересів вкладників. Найвагомим серед них – аспект гарантування вкладів. Достатньо часто має місце обмеженість можливості оцінки ризику депозитних операцій. Саме тому в країнах із розвинутими економіками розробляються механізми, які захищають вкладників від інвестиційного ризику. До яких можна віднести систему страхування банківських депозитів. Так, повні гарантії за депозитами (а іноді й за всіма зобов'язаннями банків) запроваджувалися для подолання кризи в Таїланді, Мексиці, Японії, Кореї та в інших країнах. В окремих випадках держава націоналізувала банки або ж надавала їм фінансову допомогу з метою гарантування виконання ними зобов'язань перед вкладниками і забезпечення належного функціонування банківської системи загалом. Як бачимо, в Україні було застосовано загальний для Євросоюзу захід щодо захисту банківської системи, тобто збільшення суми відшкодування за вкладами. Проте, незважаючи на це, відтік вкладів із банківської системи України продовжується у той час, як в ЄС ситуація дещо стабілізувалася. Ризики відтоку вкладів стосувалися більше переказу коштів у банки інших країн, де державні гарантії розповсюджувалися на всю суму вкладу без ліміту, а не на переведення коштів у готівку. Це підвищило конкуренцію між національними урядами у виборі оптимальних, проте привабливих лімітів зі страхування депозитів. Страхування вкладів в Україні не мало належного ефекту адекватного європейському і не змогло утримати довіру до банківської системи. На сьогодні системи

страхування депозитів, які створено в 68 країнах світу, 32 з них – європейські, не мають чітких міжнародних орієнтирів, за якими можна було б оцінювати їхню ефективність. Міжнародною асоціацією страхувальників депозитів підготовлено проект набору ключових принципів, який може бути основою для міжнародного узгодження. Отже, кожна країна повинна проаналізувати відповідність своїх національних систем страхування депозитів цим принципам. Це може бути зроблено самостійно країною, або ж за допомогою однієї з міжнародних організацій [12, с. 29].

Рекомендації містять 21 принцип, що визначають ефективність систем страхування депозитів. Вони згруповані в 11 блоків, які стосуються різних аспектів функціонування таких систем, і базуються на вивченні й аналізі практичного досвіду більшості країн, а також на рекомендаціях міжнародних фінансових організацій [13, с. 49].

Показники кредитно-інвестиційного портфеля (далі – КІП) впливають на показники активів банків. Аналіз цих показників довів, що стрімке збільшення цього показника відбувалось у докризовий період протягом 2005–2008 рр., а на 01.01.2009 він дорівнював 759,7 млрд грн., що в 5 разів більше, ніж на 01.01.2006.

Рисунок 4 – Динаміка обсягу депозитів фізичних осіб, залучених банками України за період 2005–2012 рр.

Криза призупинила кредитування, й обсяг КІП банків України зменшився на 177,9 млрд грн. станом на 01.01.2013 порівняно з 01.01.2009 (рис. 5).

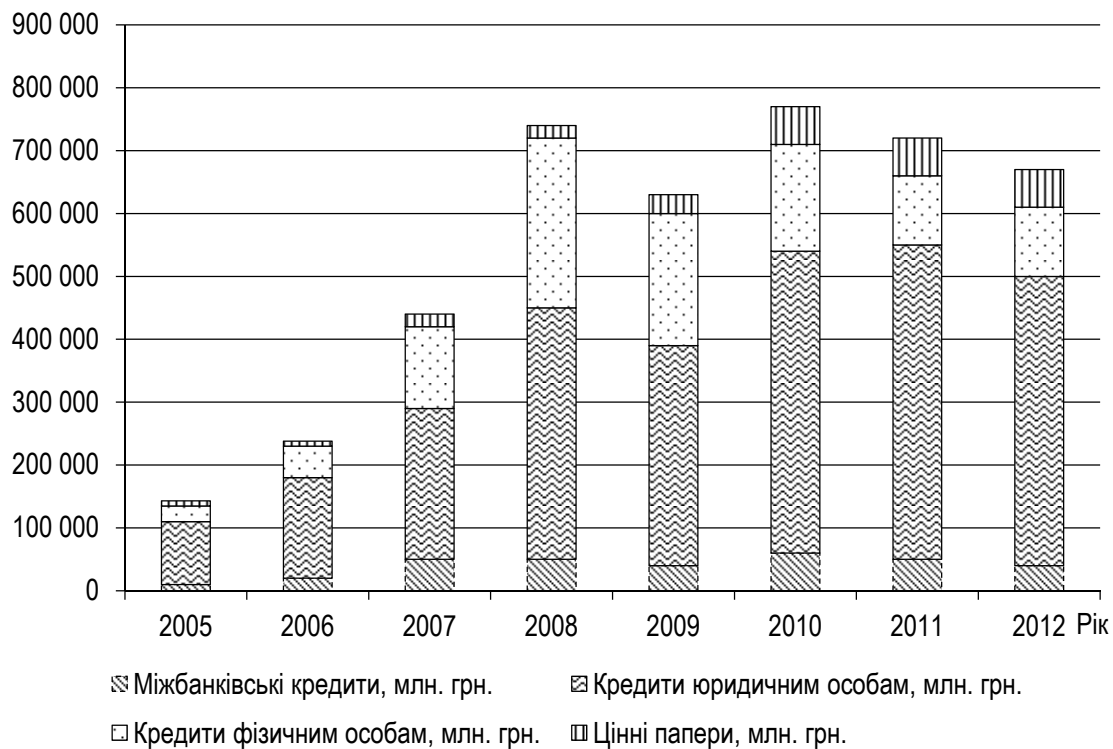

Рисунок 5 – Динаміка показників кредитно-інвестиційного портфеля банків України за період 2005–2012 рр.

Питому вагу в КІП протягом аналізованого періоду становлять кредити, надані юридичним особам. Так, цей показник на 01.01.2013 становив 465,3 млрд грн., що на 375,5 млрд грн., або в 5 разів більше, ніж у 2005 році і на 55,8 млрд грн. більше, ніж у докризовий період (на 01.01.2009). Кредити фізичних осіб теж суттєво впливають на загальний показник КІП, їх обсяг стрімкими темпами зростав у докризовий період і зріс з 32,5 млрд грн. у 2005 році до 264,2 млрд грн. на кінець 2008 року, що відповідало збільшенню майже у 8 разів. Протягом 2009–2012 років спостерігаємо значне скорочення кредитування фізичних осіб – до 111,8 млрд грн., що в 2,6 раза менше, ніж у докризовий період.

На рисунку 6 та 7 нами наведені діаграми, які характеризують структуру КІП у до кризовому 2008 та 2012 році.

Аналізуючи ці дані, слід зазначити, що найвищий показник міжбанківських кредитів – 51,1 млрд грн. зафіксовано на кінець 2010 року, він майже дорівнює показнику 2007 року. За досліджуваний період цей показник зріс на 23,7 млрд грн., або на 180 %.

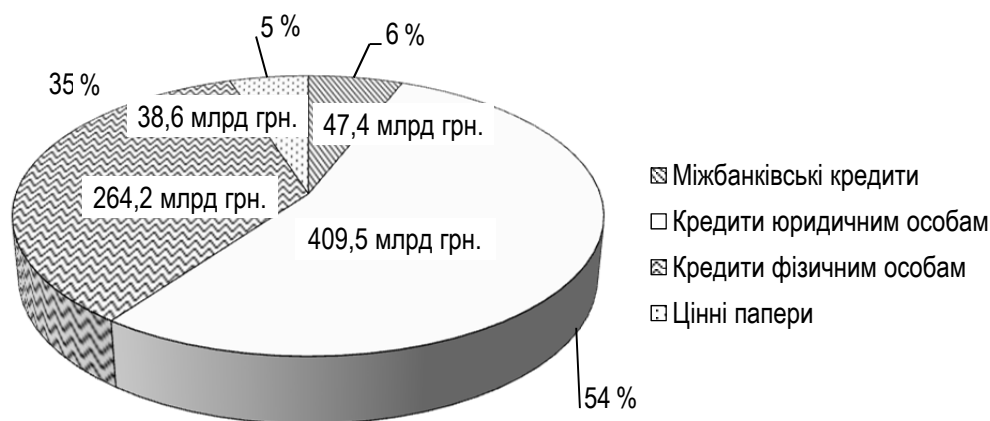

Рисунок 6 – Структура КІП банків України в 2008 році, %

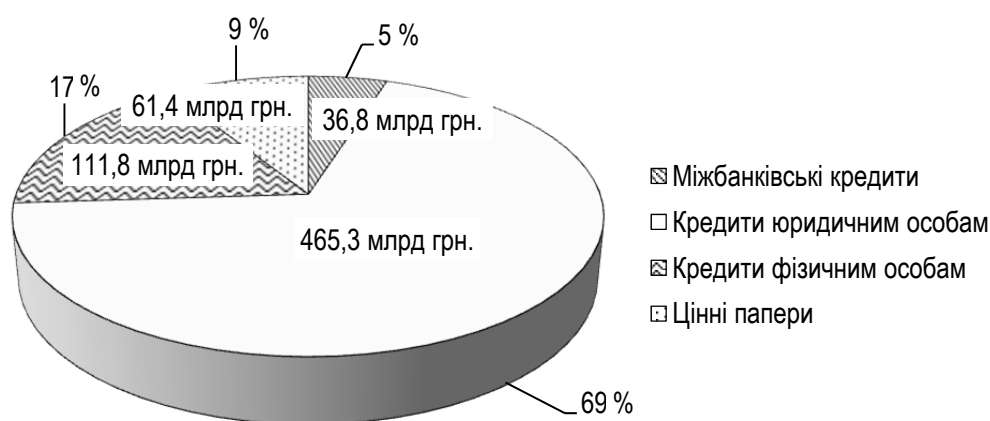

Рисунок 7 – Структура КІП банків України в 2012 році, %

Для ефективної діяльності комерційних банків і суб'єктів господарювання українські банки повинні змінити свої традиційні загальні підходи до кредитування і використовувати індивідуальний підхід до кожного позичальника відповідно до потреб кожного сектору економіки та можливостей погашення для кожного позичальника. У цій площині банкам доцільно звернути увагу на іноземні кредитні технології, які розробляють для позичальників індивідуально, залежно від оцінки позичальника, його потреб у кредитних ресурсах та особливостей сфери його діяльності, а також його доходів. Так, наприклад, банк Канади Alberta Treasury Branches (ATB Financial) запроваджує окремі спеціальні

кредитні продукти для підприємств таких галузей, як енергетична, лісова, харчова, та для сільського господарства.

Для кредитування підприємств зазначених галузей створено окремі підрозділи, які спеціалізуються тільки на кредитуванні однієї галузі та займаються розробкою спеціальних кредитних продуктів для неї, враховуючи всі зміни як у галузі, так і на ринку загалом. Багато зарубіжних банків для зручності для клієнтів працюють і надають свої послуги цілодобово [7].

Іноземні банки дають позичальникам можливість вибору гнучких варіантів погашення кредитів. Дуже поширений за кордоном *Balloon loan* (у дослівному перекладі “позичка методом аеростата”). Схема погашення побудована таким чином, що погашення кредитів відбувається відносно невеликими частинами протягом кредитного періоду й більшою сумою після закінчення терміну погашення боргу.

В умовах, коли стан позичальників залишався нестабільним, значно зріс обсяг портфеля цінних паперів, зростання відбувалось протягом всього періоду 2005–2012 рр., і на 01.01.2013 він дорівнює 61,4 млрд грн., що на 48 млрд грн. більше, ніж на 01.01.2009. Висхідна динаміка обсягів цінних паперів у портфелі банків забезпечувалася переважно збільшенням вкладень як в корпоративні, так і в державні цінні папери.

Отже, об’єктивні причини світової фінансової кризи в Україні зумовили глибину проблем у банківському секторі. Наслідками фінансової кризи стало абсолютне зниження масштабів діяльності українських банків і збільшення їх збитковості. НБУ не вдалося обмежитися введенням змін до банківського законодавства та застосуванням адміністративних заходів, тому була реалізована стратегія, що передбачала декілька механізмів мінімізації наслідків банківської кризи. Спираючись на міжнародний досвід, можна стверджувати, що обрана стратегія була економічно обґрунтованою та доцільною для України, однак, вона не змогла стати ефективною. У зв’язку з тим, що компетенція НБУ у сфері банківського нагляду виявилася досить широкою, він не зміг вчасно впорядкувати свої дії, направлені на боротьбу з кризовими явищами.

Взаємозалежність світу і проявів процесів глобалізації позначилися також на “згасанні” кризових явищ у світовій економіці. Як для більшості країн світу, так і для України, 2010 р. став початком виходу з глобальної кризи, виявився роком стабілізації для банківського сектору. Різке скорочення відрахувань до загальних і спеціальних резервів, стабільний операційний дохід банків і зменшення адміністративних витрат сприяли зменшенню кількості збиткових банків від 64 станом на кінець 2009 р. до 35 за результатами 2010 р. [10].

Під впливом зміни макроекономічних умов банки були поставлені перед необхідністю перебудови бізнес-моделей, розширення асортименту послуг, зміцненні ринкових принципів діяльності, а також коригування політик у галузі управління ризиками. Процес адаптації до змін макросередовища був ускладнений тим, що банки змушені були зосереджуватися на зниженні збитків від проблемних активів, уникнення розривів ліквідної позиції, що виникли в результаті кризи. З появою перших ознак оздоровлення вітчизняної економіки намітився перелом зазначеної тенденції.

Хоча до прибуткової діяльності системи ще далеко, бо обсяги кредитування перебувають на низькому рівні, проте чіткі ознаки оздоровлення в банківському середовищі вже намітилися: повернення вкладників до банків, обережне відновлення кредитування, сповільнення зростання проблемної заборгованості. Кількість збиткових банків в Україні в 2012 р. скоротилася до 19 установ, або 10,9 % від загальної кількості банків, січні – березні 2013 року до 9 кредитно-фінансових установ, або 5,1 % від загальної кількості діючих банків [10].

Незважаючи на те, що глобальна криза мала негативний вплив на всі банківські установи, переважна частина з них змогла адаптуватися до несприятливих зовнішніх умов діяльності. Формування глобального фінансового середовища створює нові загрози для банківських установ, тому їх інтеграція має бути спрямована на розширення напрямів діяльності на території інших країн і збільшення клієнтської бази. Такий підхід потребує розроблення нових банківських продуктів відповідно до вимог споживачів і стратегії їх реалізації, а іноді й через створення мережевої структури.

Однією з форм прояву процесів глобалізації в Україні є присутність іноземних банків. Глобалізація сприяє переміщенню капіталу між банківськими системами окремих країн і розвитку міжнародного банківського бізнесу, що посилює конкурентну боротьбу і веде до одночасної консолідації банківського капіталу. Фінансова глобалізація й зростаюча конкуренція на ринку банківських послуг зумовлюють експансію іноземного банківського капіталу на ринки інших країн.

Як вже зазначалося, іноземний капітал в Україні представлений 26 країнами світу. Привабливість вітчизняного ринку банківських послуг для іноземних інвесторів пояснюється його розширенням, низькою конкурентоспроможністю вітчизняних банківських установ, а також можливістю отримання іноземними банками вищої норми прибутку через більшу ризикованість інвестицій, аніж у розвинених країнах.

Для банківського сектору України входження іноземних банків на національний банківський ринок пов'язано з можливостями залучення додаткового капіталу та впровадженням нових банківських технологій. Аналізуючи географію розподілу банків з іноземним капіталом за країнами світу на початок 2013 року, можна зазначити, що за кількістю банків, які функціонують на території України, позиції лідера займає Кіпр. Капітал цієї країни належить 12 банкам, що займає найбільшу частку в загальній кількості банків з іноземним капіталом – 29,1 %. Значну частку в загальній сумі іноземного капіталу становить капітал Росії – 23,1, Австрії – 13,3, Швеції – 8,3 %, а також Франції, Нідерландів та Угорщини [11].

Ситуація з банками з іноземним капіталом свідчить про значний інтерес іноземних інвесторів до української банківської системи. Упродовж 2006–2012 рр. кількість банків з іноземним капіталом зростає на 20 одиниць і станом на 01.01.2013 становила 53 банки зі зменшенням до жовтня 2013 р. до 50 установ, а частка їх капіталу в банківській системі становила 39 % (+11,4 відсоткових пунктів за 2006–2012 рр.), проте ця частка в жовтні поточного року скоротилася до 33,7 %. Кількість банків з 100-процентним іноземним капіталом в 2005 р. становила 9 банків, збільшившись у 2013 р. до 22, і на жовтень 2013 р. становить 21 установу.

За роки незалежності України кількість банків з іноземним капіталом в Україні постійно зростала. Цей період активного розвитку українського банківського сектору характеризується значним зростанням обсягів операцій щодо купівлі українських банків і відкриття іноземними банками своїх представництв і мереж; розширенням діяльності іноземних банків з обслуговування населення, до того ж не тільки щодо залучення, а й розміщення коштів.

Збільшення кількості іноземних банків суттєво впливає на стан конкуренції на національному ринку банківських послуг, позитивно впливає на показник якості активів, тобто спричинює його зростання, приносить в Україну сучасні банківські технології, використання нових фінансових продуктів, культуру банківського корпоративного управління тощо.

Безумовно, існують і перестороги щодо збільшення частки іноземного банківського капіталу. Оскільки не всі українські банки в змозі витримувати зростаючу конкуренцію, відбувається розпорошення активів, що посилює залежність від зовнішніх ринків. Деякі вітчизняні банки почали збільшувати обсяги кредитування в боротьбі за частку ринку кредитних послуг і надавати позички на більш вигідних для

клієнтів умовах, зневажаючи на ризик банкрутства та зростання кількості проблемних позичок, що в підсумку негативно позначилося на стійкості національної банківської системи в умовах фінансової кризи.

Проте кошти іноземних інвесторів стали одним із чинників, що дозволили стабілізувати ситуацію в банківській системі та наповнити її дешевими та, що головне, довгими ресурсами. Разом з іноземним капіталом фінансова система України отримала також нові стандарти ведення бізнесу та обслуговування клієнтів [1].

Банківська система України як центр мобілізації фінансових ресурсів та їх перерозподілу і регулятор грошового обігу має помітний вплив на національну економіку. Присутність банків з іноземним капіталом у банківському бізнесі України відповідає інтересам розвитку фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій і розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку.

Вирішення основних питань щодо масштабів і конкретних форм поширення присутності іноземного капіталу на ринку банківських послуг України має бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку нашої держави, підвищенню національної конкурентоспроможності, збереженню економічної безпеки, а також зміцненню грошово-кредитної системи України.

Висновки. Основні тенденції функціонування ринку банківських послуг, як у світі, так і в Україні, формуються під впливом глобалізації, яка має позитивні та негативні наслідки. Звичайно, не можна категорично стверджувати про негативний або позитивний вплив глобалізації на ринки країн світу. Фінансова глобалізація і створення інтеграційних об'єднань дедалі все більш зменшують кордони між національними та міжнародними ринками банківських послуг і формують глобальний ринок банківських послуг з притаманними йому рисами, а саме: універсалізація банківської діяльності; глобалізація та інтернаціоналізація банківських капіталів; активізація процесів злиття та поглинання. Протягом останнього десятиріччя обсяги світового ринку банківських послуг зросли більш, ніж удвічі і продовжують збільшуватися. В умовах глобалізації світового економічного розвитку банківські послуги набувають динамічного розвитку і стають одним із впливових чинників, від яких залежить зростання національної економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, підвищення добробуту населення.

Провідною тенденцією розвитку ринку банківських послуг у світі є трансформаційні зміни глобального банківського сектору, каталізатором яких стала світова фінансово-економічна криза. Прояви глобальної фінансово-економічної кризи та загострення кризових явищ в

економіці України стали серйозним випробуванням для національного ринку банківських послуг. Тому на теперішньому етапі розвитку банківського бізнесу в Україні дуже важливими є забезпечення продуктивного розвитку ринку банківських послуг на довгострокову перспективу з урахуванням зарубіжного досвіду та національних особливостей. На сьогодні в умовах загострення глобальної конкуренції важливим і необхідним є вирішення проблеми підвищення ефективності банківських послуг. Першочерговими напрямками в розвитку банківської системи країни повинно стати використання новітніх способів управління в банківських установах, поліпшення якості банківського обслуговування клієнтів, розширення асортименту надання банківських послуг і використання сучасних банківських технологій, що значною мірою залежатиме від вдосконалення регуляторної політики та нагляду в банківській сфері.

Список літератури

1. Аналітична записка АУБ “Уроки банківської кризи 2008–2009 років і шляхи стратегічної трансформації банківської галузі України” [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу : <http://www.aub.org.ua>.
2. Арыстанбекова А. Глобализация. Объективная логика и новые вызовы / А. Арыстанбекова // Международная жизнь. – 2004. – № 4–5. – С. 52–65.
3. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма – ответы на глобализацию) / пер. с нем. ; У. Бек. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
4. Бочан І. О. Глобальна економіка / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк, Г. В. Кальченко. – К. : Знання, 2007. – 403 с.
5. Кальченко Т. В. Глобальна економіка : навч. посіб. / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2009. – 364 с.
6. Коваленко В. Методологічні підходи до створення й розвитку конкурентного середовища на ринку банківських послуг України / В. Коваленко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 84–88.
7. Малахова О. Основні напрямки розширення операцій банків з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтів в умовах кризових явищ в економіці / О. Малахова // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 127–135.
8. Маргелов М. В. “Глобализация” – превратности термина / М. В. Маргелов // США – Канада. – 2003. – № 9. – С. 47–59.
9. Показники діяльності банків [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Асоціації українських банків. – Режим доступу : http://aub.org.ua/index.php?option=com_arhive_docs&show=1&menu=104&Itemid=112.
10. Показники діяльності банків [Електронний ресурс] : Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
11. Макроекономічний розвиток України / Річний звіт Національного банку України за 2012 рік [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 12.04.2013 № 136 та затверджено рішенням Ради Національного банку України від 25.04.2013 № 10. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2150782>.

12. Семенова М. В. Система страхования вкладов и стратегия вкладчиков российских банков / М. В. Семенова // Деньги и кредит. – 2008. – № 10. – С. 21–31.
13. Турбанов А. В. Ключевые принципы для эффективных систем страхования депозитов и российская система страхования вкладов / А. В. Турбанов, Н. Н. Евстратенко // Деньги и кредит. – 2008. – № 10. – С. 15–20.
14. Уманців Ю. Конкурентна політика на ринку банківських послуг у контексті глобалізації / Ю. Уманців // Банківська справа. – 2008. – № 5. – С. 55–71.

Отримано 13.12.2013

Summary

In this article theoretical basics of globalization processes are researched, the main features of financial globalization are considered, the current state and trends of the development of banking services market in Ukraine are highlighted, the impact of globalization processes on the banking sector is analyzed, the share of foreign capital in the development of banking system of Ukraine is researched, the guidelines for ensuring the efficient development of the banking activities in the context of globalization are defined.